

ПАСТАНОЎКА КОСКІ ЎПЕРАКЛАДАХ НА РУСКую І БЕЛАРУСКую МОВЫ ФІЛАСОФСКОЙ КАЗКІ АНТУАНА ДЭ СЭНТ-ЭКЗЮПЕРЫ «МАЛЕНЬКІ ПРЫНЦ»

Андрыенка І.М.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Дадзіра Т.П. – ст. выкладчык

У артыкуле разглядаецца пунктуацыйнае афармленне казкі ў перакладах на рускую і беларускую мовы. Выяўляюцца прычыны разыходжання ў пастаноўцы коскі ў розных тэкстах. Праводзіцца колькасны аналіз косак. Падкрэсліваюцца адметнасці менталітэту пры ўжыванні коскі, што выяўляе ўнікальнасць абодвух перакладаў і талент аўтараў.

«Маленькі прынц» — самая вядомая ў свеце кніга пасля Бібліі і Карана, яна перакладзена на 300 моў свету, у тым ліку вельмі рэдкія. Гэта адна з тых нямногіх кніг, якія можна чытаць у розным узросце і штотым адкрываць для сябе новыя сэнсы [1].

Пераклады Ніны Мацяш на беларускую мову і Норы Галь на рускую выключна таленавіта перадаюць ўсе нюансы найцудоўнейшага тэксту.

Прачытаўшы казку на беларускай і рускай мовах, мы зацікавіліся перакладамі з пункту гледжання пунктуацыйнага афармлення.

Пунктуацыя мае дакладнае прызначэнне: спрыяць падзелу пісьмовага тэксту для палягчэння яго разумення. Яна грунтуецца на трох прынцыпах: граматычным, сэнсавым і інтанацыйным. Па выкарыстанні самым частым знакам прыпынку з'яўляецца коска.

Было вырашана правесці даследаванне, мэтай якога з'яўляецца выяўленне прычын разыходжання ў пастаноўцы коскі ў рускай і беларускай мовах.

Неабходна адзначыць, што коска выконвае выдзяляльную і раздзяляльную функцыі ў тэксце.

Выконваючы раздзяляльную функцыю, коска членіць пісьмовы тэкст на значныя ў семантыка-граматычных адносінах часткі. Напрыклад: Взрослые посоветовали мне не рисовать змей ни снаружи, ни изнутри, а побольше интересоваться географией, историей, арифметикой и правописанием [3, с.8]. Дарослыя параілі мне не маляваць удаваў ні звонку, ні знутры, а лепей больш цікавіцца геаграфіяй, гісторыяй, арыфметыкай і правапісам [4, с.7].

Выконваючы выдзяляльную функцыю, коска вылучае ў сказе асабліва значныя часткі, што праяўляецца ў дадатковай сэнсавай нагрузцы (адасобленыя члены сказа), у спецыфічнай функцыі (звароты, выклічнікі, уступныя словы, словазлучэнні і сказы), у перадачы дадатковых паведамленняў (устаўныя канструкцыі) [2, с. 518]. Напрыклад: На пятый день, опять-таки благодаря барашку, я узнал секрет маленького принца [3, с.25]. Ваше величество, – начал он, – можно вас спросить [3, с.36]. Значит, ты тоже явился с неба [3, с.14]. На пяты дзень, і зноў-такі дзякуючы баранчыку, я даведаўся пра сакрэт Маленькага прынца [4, с. 32]. Пане, - сказаў ён, - дазвольце запытацца ў вас [4., с.36]. Значыць, ты прыйшоў сюды з іншай планеты [4, с.15].

Прааналізаваўшы тэксты на рускай і беларускай мовах, мы прыйшлі да высновы, што функцыі коскі аднолькавыя ў мовах, аднак было заўважана, што ў беларускім перакладзе менш прапаноў з аднароднымі азначэннямі. Акрамя гэтага, адасобленыя азначэнні пры перакладзе на беларускую мову замяняліся складаназалежнымі сказамі з даданай азначальнай часткай або перакладаліся без азначэнняў, а адасобленыя акалічнасці – сказамі з аднароднымі членамі. У беларускім перакладзе тэксту складаназалежныя сказы з некалькімі даданымі часткамі дзяліліся на два простыя сказы.

Было выяўлена ў рускім перакладзе - 1267 косак, у беларускім перакладзе - 1205 адпаведна.

Прычыны, на нашу думку, заключаюцца ў наступным:

1. Сказаў з аднароднымі членамі ў рускай мове – 46, у беларускай – 35. Гэта звязана з асаблівасцямі перакладу. Так, аднародныя азначэнні ў беларускім тэксе замяняюцца аднароднымі членамі з саюзам «і», напрыклад: Когда я наконец нагнал его, он шел быстрым, решительным шагом [3, с.85]. І калі мне ўсё-такі ўдалося дагнаць яго, ён крочыў хутка і рашуча [4, с.119].

2. Сказы з дзеепрыслоўнымі зваротамі перакладаліся на беларускую мову простымі сказамі з аднароднымі членамі, злучанымі саюзам, што памяншае колькасць косак у беларускай мове: И, поравнявшись с этой планеткой, он почтительно поклонился фонарщику [3, с.47]. Прынц ступіў на планету і з павагай павітаўся з ліхтаршыкам [4, с.64].

3. У беларускай мове складаныя сказы часта замяняюцца дзвюма ці больш простымі сказамі, напрыклад: Но никто ему не поверил, а все потому, что он был одет по-турецки [3, с.16]. Але ніхто яму не паверыў. А ўсё з-за таго, што астраном быў апрануты па-турэцку [4, с.19].

4. У беларускім перакладзе выклічнікі адлучаюцца часцей за ўсё клічкамі, у рускай мове – коскай: - Ах, я насилу проснулась... Прошу извинить... Я еще совсем растрепанная [3, с. 28] - Ах! Ледзьве прачнулася... Прашу прабачэння... Я яшчэ такая ўскудлачаная [4, с.38].

Трэба сказаць, што знакі прыпынку служаць не толькі для граматычнага і сэнсавага дзялення тэксту, але і для перадачы эмацыйнага стану герояў і аўтара твора. Мы высветлілі, што нават калі па правілах коска не патрэбна, а аўтар хоча надаць асаблівых адценні сваім думкам і пачуццям, то ён мае права яе прымяніць. У самой рабоце такія прыклады прыводзяцца.

У ходзе даследавання мы заўважылі, што коска як пунктуацыйны знак можа адлюстроўваць менталітэт мовы і культурныя асаблівасці, якія з ёй звязаны, што падкрэслівае ўнікальнасць абодвух перакладаў, хоць яны і зробленыя на даволі блізкіх па паходжанні мовах. Вось некалькі спосабаў, як гэта адбываецца:

1. Структура мыслення: у мове, дзе коска шырока выкарыстоўваецца для падзелу складаных сказаў, гэта можа адлюстроўваць аналітычны падыход да мыслення. Чытачы і аўтары звычайна імкнуцца да большай яснасці і структураванасці.

2. Лагічнасць і сувязь: калі коска выкарыстоўваецца для падкрэслівання сувязі паміж часткамі сказа, гэта можа сведчыць аб важнасці лагічных сувязей у культурным кантэксце.

3. Эмацыянальная выразнасць: выкарыстанне коскі для выдзялення ўстаўных слоў або фраз можа паказваць на наяўнасць густу да выразнасці і эмацыйнага звароту ў мове.

4. Традыцыі і нормы: правілы ўжывання коскі, якія закладзены ў граматыцы, адлюстроўваюць культурныя традыцыі і нормы камунікацыі.

5. Кантэкстуальнае ўспрыманне: коска адлюстроўвае, наколькі важным з'яўляецца кантэкст для разумення сказа. У мовах, дзе кантэкст мае асобае значэнне, правілы ўжывання коскі могуць быць больш гнуткімі.

Такім чынам, коска не толькі выконвае граматычную функцыю, але і служыць індикатарам культурных і ментальных асаблівасцей мовы. Нацыянальны спосаб выказвання і ўспрымання свету, грамадства і чалавека ў формах і катэгорыях роднай мовы, здольнасць тлумачыць з'явы як іх сутнасці і адпаведна гэтаму дзейнічаць у пэўным становішчы – гэта і ёсць ментальнасць. [5, 6].

Матэрыял, сабраны падчас даследавання, паслужыў крыніцай для стварэння інтэрактыўных трэнажораў пры дапамозе лічбавых сэрвісаў Wordwall.net і LearningApps.org. Трэнажоры могуць выкарыстоўвацца на ўроках рускай і беларускай моў, у пазакласных мерапрыемствах, а таксама ў якасці дадатковага матэрыялу для самастойнага вывучэння раздзела "Пунктуацыя".

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. «Маленькі прынц» у перакладзе на беларускую мову ўпершыню ўбачыла свет 30 гадоў таму [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://vziazda.by/be/news/20190919/1568897531-malenki-prync-u-perakladze-na-belaruskuyu-movu-niny-macyash-upershyyny> – Дата доступу: 10.03.2025.

2. Валгина, Н.С. Современный русский язык: Учебник / Н.С.Валгина, Д.Э.Розенталь, М.И.Фомина; под редакцией Н.С. Валгиной. – 6-е изд., перераб. и доп. - М.: Логос, 2002. - 528 с.

3. Сент-Экзюпери, А. Маленький принц / Перев. с франц. Н.Галь / А. де Сент-Экзюпери. – М.: ДЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА, 1987. – 94 с.

4. Сент-Экзюпери, А. Маленький принц / Пер. з франц. Н.Мацеш / А.дэ Сэнт- Экзюпери. – Мінск: Папуры, 2021. – 128с.

5. Концепт менталитет. Ментальность в современной русской речи: к проблеме импорта концепта [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=14124> – Дата доступу: 10.03.2025.

6. Русская ментальность в языке и тексте [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://coollib.cc/b/363857/read> – Дата доступу: 10.03.2025.